

SAPIR-WHORF HIPOTEZA

Emilija Rodinger

*Odsjek za filozofiju
Filozofski fakultet
Sveučilište u Rijeci*

Sapir-Whorf hipoteza govori o tome da jezik determinira stvarnost, tj. da samo ono za što postoji izraz, može postojati i u stvarnosti. Ono što se ne može izreći, ne može ni postojati. Ovakvo stajalište, koje su zastupali Sapir i Whorf, ali i neki drugi lingvisti, naziva se još lingvistički relativizam. Zašto relativizam? Upravo Whorf tvrdi da je kultura velikim dijelom determinirana jezikom, da različite kulture različito percipiraju svijet. On se bavio proučavanjem plemena Hopi, i uvidio da u njihovom jeziku nema riječi za prošlost, sadašnjost i budućnost, Inui isto tako imaju mnogo izraza za *snijeg*, dok Europljani imaju samo jedan izraz «*snijeg*». Iz takvih primjera i zapažanja Whorf zaključuje da mišljenje mora ovisiti o jeziku tj. da članovi različitih jezičnih zajednica imaju različite poglede na svijet, pa iz toga slijedi relativizam. Whorf nije navodio samo primjere iz semantičke domene, već i razlike u gramatičkoj domeni. Iz svega ovoga slijedi nemogućnost prevođenja iz jednog jezika u drugi. Ovaj rad temelji se na knjizi Benjamina Lee Whorfa „Jezik, misao i stvarnost“, u kojoj autor donosi svoju hipotezu o lingvističkoj relativnosti i koju potkrepljuje mnogim primjerima, a vezuje se na Kuhnov rad iz područja filozofije znanosti «*Struktura znanstvenih revolucija*»

1 POJAŠNJENJE TEZE

Sapir-Whorf hipoteza dobila je ime po njezinim utemeljiteljima Edwardu Sapiru i njegovom učeniku Banjaminu Lee Whorfu, a imala je ogroman utjecaj na suvremene koncepcije jezika i mišljenja. Neki je nazivaju samo Whorfova teza, a u literaturi je možemo naći još pod imenom hipoteza jezične relativnosti.

Sama hipoteza sporna je već po pitanju svoje temeljene formulacije, jer je ni Sapir ni Whorf nisu sistematski formulirali. Brojna tumačenja pokazala su da se ovdje krije nekoliko teza, od kojih su dvije glavne:

1. shvaćanje- postoji jezična relativnost
2. shvaćanje- jezik determinira stvarnost

Prva formulacija blaža je od druge, ona govori o tome da je kultura velikim dijelom determinirana jezikom. Postoje različite kulture, koje različito percipiraju svijet. Whorf se bavio proučavanjem plemena Hopi i uvidio da postoje velike razlike u jeziku plemena Hopi i indoeuropskim jezicima. Tako oni nemaju izraze poput prošlosti, sadašnjosti i budućnosti, dok eskimi imaju više izraza za riječ «*snijeg*». Iz

takvih primjera Whorf zaključuje da članovi različitih jezičnih zajednica imaju različit pogled na svijet, a iz toga slijedi relativizam. Whorf nije navodio samo primjere iz semantičke domene, već razlike i u gramatičkoj domeni, koje ću kasnije navesti.

Druga formulacija je puno jača, ona govori o tome, da postoje samo one stvari za koje postoji izraz. Dakle stvarnost je determinirana jezikom. Ono što se ne može izreći ne može ni postojati.

Druga formulacija je problematičnija i češće je nailazila na kritike. Čini se ipak da stvarnost determinira jezik, a ne obrnuto. Npr. kod novih izuma, prvo postoji predmet, a zatim mu dajemo ime, što znači da stvarnost prethodi jeziku. No većina tumača Sapir-Whorfove teze samtra, da bi se i Sapir i Whorf prije priklonili prvoj formulaciji.

Problem je u tome što su se lingvisti i filozofi ovom tezom počeli baviti nakon Whorfove smrti, a sam Whorf je nije sistematizirao. Whorf za svoga života nije čak ni objavio djelo, koje bi se ticalo ove teze, već je nakon njegove smrti objavljena knjiga njegovih radova.

2 PRIMJERI

2.1 Semantička domena

Proučavajući jezik hopi, Whorf je otkrio da je metafizika Hopija drukčija od one indoeuropskih jezika, jer kod plemena Hopi ne postoji kategorija vremena:

Smatram da je neopravdano pretpostaviti da jedan Indijanac Hopi koji zna samo jezik hopi i poznaje jedino ideje razvijene u okvirima kulture svoga društva ima iste pojmove vremena kakve imamo i mi, a za koje se često pretpostavlja da su intuitivni i koji su usvojeni kao univerzalni. Posebno, on nema opći pojam ili intuiciju VREMENA u smislu ravnomyerno tekućeg kontinuuma.¹

Autor smatra da jezik hopi ne sadrži riječi, gramatičke oblike ili konstrukcije koje bi se odnosile na ono što mi zovemo vrijeme, tj. izrazi za prošlost, sadašnjost i budućnost. Nama koji posjedujemo kategoriju vremena, to može izgledati vrlo čudno i mistično, no jedanko tako bi jednom Hopiju naš pojam vremena mogao biti neshvatljiv. Whorf govori o različitim metafizikama, koje su različitim jezičnim zajednicama neshvatljive. Na pitanje «kako netko nema pojam vremena», mogli bismo odgovoriti (od strane plemena Hopi), pa kako netko ima pojam vremena, a nema pojam X. (X je nepoznanica govornicima indoeuropskih jezika). Mi ne možemo razumijeti jezik, pa tako i stvarnost Hopija, jer je gledamo našim «europskim» očima. Tek kada bismo zauzeli poziciju trećeg lica, mogli bismo je shvatiti, no to je nemoguće. Whorf pokušava objasniti, alternativu pojmu vremena, koje ima pleme Hopi. On pretpostavlja (jer ne može zauzeti poziciju trećeg lica) da kod njih, ono što

¹ Whorf Benjamin Lee, *Jezik, misao i stvarnost*, Beogradski izdavačko-grafički zavod, Beograd, 1979., str.27

se ne dešava sada ima slabiju vrijednost ili intenzitet od onog što se događa upravo sada. Moja interpretacija Whorfa je slijedeća: ono što se dogodilo u prošlosti, Indijancu plemena Hopi izgleda mutno i ne toliko jasno i očito kao ono što se događa sada. Naravno nama je to neshvatljivo, no kada bismo pripadali njihovom plemenu, bilo bi nam razumljivo. Hopi nema potrebe za terminima koji označavaju vrijeme, pa ipak njihov jezik savršeno funkcionira.

Eskimi imaju nekoliko riječi za riječ «snijeg». Oni imaju riječ za *snijeg koji pada*, *snijeg koji je na tlu*, *snijeg koji je čvrst kao led*, *snijeg koji se topi*, dok Europljani imaju samo jednu riječ «snijeg».

Mi imamo samo jednu riječ za snijeg koji pada, snijeg na tlu, snijeg koji je čvrst kao led, snijeg koji se topi, snijeg koji veje-ma kakva bila situacija. Ova sveobuhvatna riječ bi za Eskima bila skoro nezamisliva. On bi rekao da su snijeg koji pada, snijeg koji se topi, itd., i opazajno i operacionalno različiti, i da predstavljaju sasvim različite stvari.²

Ovdje je vidljiv problem nemogućnosti prevođenja takvih izraza, koji postoje u izvornom jeziku, a ne postoje u ciljnom jeziku na koji prevodimo. Stoga i ne možemo navesti hrvatski izraz za snijeg koji se topi, već eskimski izraz možemo opisati, kao što sam to i učinila. Naša riječ «snijeg» koja obuhvaća sve tipove snijega kod eskima, za eskime je nazamisliva. Njima je čudno, kako mi možemo imati samo jednu riječ za tako različite stvari (koje nama izgledaju isto).

Asteci su čak otišli dalje od Europljana, no u suprotnom smjeru. Oni označavaju «*hladno*», «*snijeg*» i «*led*» samo jednom riječju, koja ima različite nastavke.

Hopi pak za izraze «*insekt*», «*avion*» i «*pilot*» ima istu riječ i to mu ne predstavlja nikakvu poteškoću.

Hopi zaista zovu insekte, avion i pilota islom riječju, i ne osjećaju nikakvu teškoću zbog toga. Naravno tek predočena konkretna situacija isključuje moguću zbrku u vezi sa veoma disparatnim članovima široke lingvisličke klase.³

2.2 Gramatička domena

Indoeuropski jezici (i mnogi drugi) pridaju važnost tipu rečenica koji se sastoje od subjekta i predikata, s izuzetkom imperativa. Rečenica indoeuropskih jezika sadrži imenicu ispred glagola, u hrvatskom jeziku često se izostavlja imenica ispred glagola, no ona se uvijek podrazumijeva: (ovo je karakteristika sintetičkih jezika)

Idem = ja idem (1)

Aristotel je ovu razliku između subjekta i predikata (vršioca radnje i same radnje) učinio je zakonom razuma, i na tom principu utemeljio je logiku. No indijanski jezici pokazuju da možemo imati sasvim normalne rečenice, a koje se ne mogu podijeliti na subjekt i predikat. Ne mogu dati prijevod, jer bi nužno morala uvesti hrvatski tip

² ibid., str.147, 148

³ ibid., str.147

rečenice sa subjektom i predikatom, a tada to nebi bio primjer za indijanski jezik. Whorf spominje jezik nutka (Nootka) i njihovu rečenicu koja se ne sastoji od subjekta i predikata, već od jedne riječi tj. korijena i pet sufiksa:

hrv. «On poziva ljude na gozbu» (2)

nut. «tl'imsh-ya-'is-ita-'itl-ma»⁴ (3)

U jeziku nutka, rečenica bez subjekta i predikata postaje jedini mogući način izražavanja. Jezik nutka ne sadrži različite kategorije riječi, najjednostavniji izraz je rečenica, a ne riječ. Njihove rečenice sastavljene su od rečenica, a ne riječi. U tom jeziku ne postoji subjekt i predikat, već se radi o monističkom pogledu na svijet, koji nam daje samo jednu podijelu za obje vrste.

Jedan od zaključaka, koji Whorf povlači jest, da različite jezične zajednice imaju svoju unutrašnju logiku. Whorf naime smatra da je aristotelovska logika čvrsto utemeljena na sintaksi indoeuropskih jezika, dok bi drugi i drukčiji jezici mogli ponuditi drukčiju, no jednako važeću logiku. Kakva bi ta logika bila, nije objasniti ni sam Whorf.

Otuda takvi jezici, koji ne slikaju sliku univerzuma koji bi karakterizirali odvojeni objekti u istoj mjeri kao u engleskom i njemu srodnim jezicima, ukazuju na moguće nove tipove logike i moguće nove slike kozmosa.⁵

Hopi isto tako može imati glagole bez subjekta (ne podrazumijeva se subjekt, kao u hrvatskom). Hopi jezik ima mnogo više glagola od europskih jezika, mnogi izrazi koji su kod nas imenice, kod njih su glagoli. Npr riječi «*munja*», «*kolut*», «*plamen*» u jeziku Hopi su glagoli, to su događaji koji označavaju kratko trajanje i ne mogu biti ništa drugo osim glagola.

3 PROBLEMI KOJE TEZA POVLAČI

Jedan od osnovnih problema koje teza povlači je nemogućnost prevođenja iz jednog jezika u drugi. Često nailazimo na probleme nemogućnosti prevođenja, gdje je potrebno neki ishodišni pojam prevesti na ciljni jezik drukčije, a ne doslovno, a ponekad ni doslovan prijevod ne postoji.

Cijela hipoteza osuđena je na kružno argumentiranje, jer polazeći od jezičnih razlika, te iste razlike potrebno je objasniti njima samina. Kao što sam objasnila, rečenicu jezika nutka nemoguće je prevesti na hrvatski jezik doslovno, već u duhu hrvatskog jezika, a time nije moguće temeljito objasniti primjer, jer bi se trebalo koristiti hrvatskim prijevodima, no sama pretpostavka je da doslovni hrvatski prijevod ne postoji.

⁴ ibid., str 166

⁵ ibid., str.164

Quine se bavio problemom prevođenja, a poznat je po holizmu u teoriji značenja, nasuprot atomizmu, koji su zastupali logički pozitivisti. Quine smatra da jezični izrazi dobivaju značenje samo u cjelini, a ne kada ih promatramo odvojeno tj. atomistički. Isto tako kod prijevoda mora biti očuvana cjelina. Ako rečenice imaju značenje samo kao cjelina, onda će i prijevod na neki drugi jezik morati čuvati tu cjelovitost.

Jer ako hrvatske rečenice neke teorije imaju svoje značenje samo zajedno kao tijelo, onda njihov prijevod na artuna možemo opravdati samo zajedno kao tijelo...Bilo koji prijevod hrvatskih rečenica u artuna rečenice bit će ispravan koliko i bilo koji drugi toliko dugo dok se čiste empirijske implikacije teorije kao cjeline čuvaju u prijevodu.⁶

Quine nalazi rješenje u holističkoj filozofiji jezika. Jezici se mogu prevoditi ukoliko na njega gledamo holistički. Quine uočava problem prevođenja kod jezika koji nisu srodni, tj. prevođenje jezika onih naroda s kojima nismo bili u doticaju i to naziva radikalnim prevođenjem. U djelu *Riječ i predmet* on iznosi svoj čuveni primjer s lingvistom koji proučava novo pleme, čiji jezik ne poznaje.

Kad zec projuri i domorodac kaže «Gavagai» lingvist će pribilježiti rečenicu «Zec» kao pokusni prijevod koji će podvrgnuti provjeri u narednim slučajevima. Lingvist će se isprva ustezati od toga da svom izvjestitelju pripisuje riječi...Međutim, kad god bude mogao, lingvist će odobravanje svog izvjestitelja nadomjestiti rečenicama u jeziku domorodaca, unatoč opasnosti od iskrivljavanja podataka putem sugestije. On inače ne može učiniti puno s onim izrazima u jeziku domorodaca čija je referencija zajednička.⁷

Lingvist neće isprva znati odnosi li se «Gavagai» na cjelokupnog zeca ili pak na neke njegove dijelove, npr uho ili krzno. Koliko god puta on ispita domorodca, određena neodređenost će postojati. Quine smatra da je jedino rješenje holističko, međutim da neodređenost ostaje. Jezici mogu biti nesumjerljivi, jer postoji nemogućnost pronalaženja na što točno domorodac referira kada kaže «Gavagai» pa se tako riječ «Gavagai» ne može s točnom sigurnošću prevesti. Prema Quineu ontologija je relativna, a isti zaključak povlači Sapir-Whorf hipoteza.

4 KRITIKE

Sapir-Whorf hipoteza naišla je na brojne kritike od strane lingvista, filozofa i psihologa, jer mnogi pripadnici iste kulture ili iste jezične zajednice mogu jednako tako imati različite poglede na svijet.

Utvrđeno je da stanovnici u Alpama, također imaju izraze za različite vrste snijega, kao i eskimi. Razlika koja objašnjava razliku između jezika, je razlika prirodnih okruženja, koja nije nimalo misteriozna.

Lingvist Helmut Gipper, bavio se tvrdnjom Benjamina Lee Whorfa, te je ustanovio da je pojam vremena kod Hopija zaista drukčiji, njihov pojam vremena je

⁶ Čuljak Zvonimir, *Vjeronanje, opravdanje i znanje*, Ibis grafika, Zagreb, 2003., str.379

⁷ Quine Willard Van Orman, *Riječ i predmet*, Kruzak, Zagreb, 1999., str.32

ciklički, a ne linearni, no nije tako da ne postoji kategorija vremena, kao što je to tvrdio Whorf.

Noam Chomsky smatra da postoje parametri koji su ljudima dani od rođenja. Njegova teorija bazira na postulatu univerzalne gramatike, na gramatičkim pravilima koja su zajednička svim jezicima. Nativizam Noama Chomskog zahtijeva urođen parametarski jezik, jednako kao što racionalisti smatraju da su mnogi pojmovi urođeni. Saphira i Whorfa mogli bismo stoga smatrati empiristima, jer podržavaju jezični relativizam, koji povlači nesumjerljivost jezika i pogleda na svijet.

Michael Devitt također kritizira njihovu tezu o primatu jezika u odnosu na misao, jer bi u tom slučaju jezik trebao nastati ni iz čega, a to je nemoguće. On smatra da su naši preci prvo bili mislioci, a zatim govornici, tj. da je jezik kao govor nastao iz misli i jeziku nebi smjeli pripisivati nikakvu vlast, kao što to čini Whorf.

«Ponekad Whorf piše da jezik utječe na stavove koje imamo. Jezik «oštri ideje, programira i vodi mentalnu aktivnost pojedinca»(str.212); on nameće iskustvu (Sapir 1931:128). Rezultat toga utjecaja ili nametanja jest da razlike između jezika dovode do «nesumjerljivih» (str.128) pogleda na svijet: pogleda koji se «sasvim razlikuju»(Whorf 1956:247) ili su međusobno neshvatljivi» (str. 249). Na drugim mjestima Whorf sugeriira jaču tvrdnju da jezik tjera ljude da misle na određene načine i da određuje njihova viđenja svijeta: on ima «neraskidive veze» (str.256),»tiransku vlast» (Whorf 1956:213-214). Razlike između jezika dovode do nepremostive nesumjerljivosti.

Da zaključimo: u potpunosti odbacujemo ideju da vokabular nameće ili sprečava misli. Stoga odbacujemo ideju jezičnih razlika koje dovode do nepremostive nesumjerljivosti. Na koncu, misao je primarna u odnosu na vokabular. Međutim, vokabular utječe na, možda čak i nameće, misli.»⁸

Riječi koje se ne mogu prevesti u druge jezike nisu problematične, jer su sasvim moguće razlike u jeziku, međutim to ne povlači zaključak da se i misli razlikuju. Ljudi mogu posuditi pojam neke druge zajednice, ako on ne postoji u njihovom jeziku ili pak izmisliti neki novi pojam koji referira na taj isti predmet, za koji prije nije postojala riječ, što se u stvarnosti dešava veoma često.

5 USPOREDBA KUHNVOG I WORFOVOG STAJALIŠTA

Jedan od vodećih filozofa znanosti, Thomas Kuhn pokušao je nakon postojećih rasprava u filozofiji jezika, dokazati da znanstvene zajednice mogu biti nepristupačne jedne drugima, baš kao što je Whorf to dokazivao za jezične zajednice. Kuhnovo stajalište je da različite znanstvene zajednice vide svijet na drugačiji način.

«Promjene paradigme dovode do toga da znanstvenici svijet svojeg istraživačkog angažmana vide drugačije. U onoj mjeri u kojoj je njihov jedini prilaz tom svijetu kroz to

⁸ Devitt Michael, Sterelny Kim, *Jezik i stvarnost*, Kruzak, Zagreb 2002.,str. 244, 247

što oni vide i čine, mogli bismo reći da znanstvenici poslije revolucije reaguju na jedan drugačiji svijet.»⁹

Prije negoli nastavim s daljnjom usporedbom ovih dviju teorija, smatram da je potrebno kratko objasniti što Kuhn podrazumijeva pod pojmom paradigme, te kako se prema njemu znanost mijenja, tj. razvija.

«U svojoj ustaljenoj uporabi paradigma je prihvaćeni model ili obrazac i taj mi je aspekt njezinog značenja omogućio da-nemajući prikladnijeg izraza-ovdje upotrijebim riječ «paradigma.»¹⁰

Druga definicija izraza *paradigma* glasi:

«Paradigma je ono što članovi jedne znanstvene zajednice dijele, i obrnuto, znanstvena se zajednica sastoji od ljudi koji dijele jednu paradigmu.»¹¹

Model ili obrazac odnosi se na stvarnu znanstvenu praksu, koju posjeduje zrela znanost. Ukoliko je znanost nezrela, ona nema svoju paradigmu. Oko jedne paradigme «skuplja» se velik broj znanstvenika koji dijele ista stajališta. Jedna zrela znanost može imati samo jednu dominantnu paradigmu. Da bi teorija bila paradigma, ona mora biti bolja od suparničkih. Ako postoji bolja suparnička teorija, to će dovesti do krize, nakon koje slijedi revolucija. Nakon revolucije nova paradigma postaje dominantna. Ovaj proces dovodi do napredka znanosti.

Moj zadatak nije temeljito objasniti Kuhnov model napredka znanosti, već ukazati na sličnosti između Kuhna i Whorfa. Kuhn smatra da zastupnici stare i nove paradigme, ili bolje rečeno zastupnici suparničkih paradigmi žive u različitim svjetovima. Oni istražuju u različitim svjetovima i vide različite stvari, makar gledaju s iste točke gledišta.

«Zastupnici suparničkih paradigmi prakticiraju svoje struke u različitim svjetovima... Radeći u različitim svjetovima dvije skupine znanstvenika vide različite stvari i onda kada s iste točke gledaju u istom smjeru. To opet ne znači da oni mogu vidjeti što god im se sviđa. Obje skupine gledaju na svijet koji je na raspolaganju, a ono što gledaju nije se promijenilo. Ali u nekim područjima oni vide različite stvari i vide ih u različitim međusobnim odnosima. To je razlog što neki zakon, koji jednoj skupini znanstvenika ne može biti čak ni demonstriran, može drugoj skupini ponekad izgledati intuitivno očit.»¹²

Ovo stajalište Kuhn potkrepljuje mnogim primjerima iz različitih područja znanosti; fizike, psihologije, kemije i astronomije.

Npr. zastupnici geocentrične paradigme vide kretanje Sunca, a zastupnici heliocentrične paradigme vide Zemlju kako se kreće.

Uzmimo daljnji primjer iz astronomije, koji nam je vremenski bliži. Do 2006. godine smatralo se da je Pluton deveti planet Sunčeva sustava. Međutim od 24. kolovoza 2006. znanstvenici ga smatraju velikim asteroidom iako ga je velik dio

⁹ Kuhn Thomas, *Struktura znanstvenih revolucija*, Naklada Jesenski i Turk, Zagreb, 1999., str. 121

¹⁰ *ibid.* str. 35

¹¹ *ibid.* str. 185

¹² *ibid.* str. 159

astromona uvijek smatrao asteroidom. Stara paradgma naišla je na krizu, koja je dovela do revolucije, a nova paradigma postala je dominantna.

Daljnji poznati primjer dviju suparničkih paradigmi koji navodi Kuhn, je teorija Josepha Priesteya i Lavoisiera. Priesteyevo stajalište je bilo da zapaljivi materijali moraju u sebi sadržavati entitet koji je nazvao flogiston. Kasnije je Laviosier dokazao da takav entitet ne postoji, već da se radi o čistom zraku tj.kisiku.

Kuhn je smatrao da su jednako kao što su paradigme nesumjerljive, i jezici različitih teorija neusporedivi, da ne postoji nikakav znanstveni jezik koji bi bio neutralan i kojim bi se svaka teorija dala objasniti. Njegovo stajalište je da ne postoji nikakav opservacijski jezik koji bi bio neovisan o teoriji. Svaka toerija je neovisna o drugoj i svaka posjeduje svoj vlastiti jezik. Tako ne postoji ni mogućnost komunikacije između dviju ili više suprotstavljenih grupa.

«Budući da se nove paradigme rađaju iz starih, one obično uključuju mnogo od onog rječnika i aparata, kako i konceptualnog tako i manipulativnog, kojima se ranije služila tradicionalna paradigma. Ali nove se paradigme rijetko služe ovim posuđenim elementima na sasvim tradicionalan način. U okviru nove paradigme, stari termini, pojmovi i eksperimenti ulaze u nove međusobne odnose. Kao neizbježan rezultat imamo ono što bismo morali nazvati...nesporazumom između dviju suparničkih škola.»¹³

Kritičari su međutim zauzimali stav da znanost posjeduje zajednički jezik, koji prethodi teorijskom jeziku. Oni koji se priklanjaju Kuhnu moraju također prihvatiti zaključak da time i napredak znanosti postaje problematičan.

Međutim postoji daljnja linija argumentacije, a to je uvođenje referencije. Termini ne moraju nužno dijeliti isto značenje, već je dovoljno da dijele referencije. Ovdje ću uzet već dobro poznat primjer Gottloba Fregea, pojmove «Večernjača» i «Zornjača». Oba termina referiraju na isti predmet, tj. na Veneru, oni imaju istu ekstenziju, a različitu intenziju. Kritičari Kuhna smatraju da pozivanjem na referenciju, mogu izbjeći nesumjerljivost teorija. Sam Kuhn i njegovi sljedbenici pak smatraju da promjena teorije uključuje i promjenu značenja, koja dovodi i do promjene stvarnosti. Sljedbenici Whorfa pozivali su se na tezu o nesumjerljivosti jezika, što je dovelo do postojanja različitih jezičnih zajednica, tj. do postojanja različitih svjetova, do pojave različitih ontologija. Iz ovoga slijedi konstruktivistička slika svijeta; postojanje različitih stvarnosti. No većina nas smatra da postoji samo jedan svijet i mogla bi se prikloniti shvaćanju Michaela Devetta, da jezik utječe ne stvarnost, ali je ne određuje.

«Mi prihvaćamo Whorfovu tvrdnju da jezik njihove zajednice utječe (ali ne određuje) na teorije koje stvaraju.»¹⁴

¹³ ibid.str.157,158

¹⁴ Devitt Michael, Sterelny Kim, *Jezik i stvarnost*, Kruzak, Zagreb 2002., str.277

6 ZAKLJUČAK

Unatoč brojnim kritikama Saphir-Whorf hipoteze, smatram da su oba lingvisti uočila golem problem kojem je uzrok lingvistički relativizam. Relativizam je najbolje vidljiv u području prevođenja, a kako se sama bavim prevođenjem naišla sam često puta na problem, koji povlači ova teza. Iako su kritičari ove teze i neke od navedenih primjera opovrgnuli, a kasnije i dokazali da nisu održivi, smatram da je teza potakla filozofe jezika na dodatna razmišljanja i objašnjenja o odnosu jezika i stvarnosti.

Iz svaga navedenog povlačim zaključak, da je problem nemogućnosti prevođenja izraza neriješiv, ukoliko na prijevod gledamo atomistički. Prihvaćam Quineov zaključak o jezičnom holizmu i neodređenosti prevođenja.

7 LITERATURA

7.1 Primarna literatura:

- [1] I. Whorf Benjamin Lee, *Jezik, misao i stvarnost*, Beogradski izdavačko-grafički zavod, Beograd, 1979.

7.2 Sekundarna literatura:

- [2] Čuljak Zvonimir, *Vjerovanje, opravdanje i znanje*, Ibis grafika, Zagreb, 2003.
- [3] Devitt Michael, Sterelny Kim, *Jezik i stvarnost*, Kruzak, Zagreb 2002.
- [4] Kuhn Thomas, *Struktura znanstvenih revolucija*, Naklada Jesenski i Turk, Zagreb, 1999.
- [5] Quine Willard Van Orman, *Riječ i predmet*, Kruzak, Zagreb, 1999.
- [6] Helmut Gipper. "Eine Sprache für alle?" Die politische Meinung, br307, 1995, str.86-95